

EN HELHET SOM ÄR STÖRRE ÄN DESS DELAR

LEADER:s bidrag till Sverige

2026-05-12

Kund

Lokal Utveckling Sverige

Konsult

WSP

WSP Sverige AB

Org nr: 556057-4880

wsp.com

Kontaktperson

JULIA KARLBERG, JULIA.KARLBERG@WSP.COM

Innehåll

1	INLEDNING	4
1.1	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.2	METOD OCH MATERIAL	4
1.3	METODOLOGISKA REFLEKTIONER OCH AVGRÄNSNINGAR	5
1.4	RAPPORTENS DISPOSITION	5
2	BESKRIVNING AV LEADER	6
2.1	SYFTET MED LEADER	6
2.2	ORGANISERING AV LEADER	6
2.3	PRINCIPER FÖR LEADERMETODEN	7
3	RAMVERK FÖR SAMMANSTÄLLNINGEN	9
4	LEADER:S AVTRYCK: PROJEKTRESULTATEN	10
4.1	MÖTESPLATSER FÖR LOKALSAMHÄLLET	10
4.2	STÄRKT LOKAL EKONOMI	11
4.3	KOMPLEMENT TILL OFFENTLIG SERVICE	12
4.4	ÖKAD GEMENSKAP OCH DELAKTIGHET	12
4.4.1	<i>Inkludering av olika samhällsgrupper</i>	12
4.4.2	<i>Nya kontakter och nätverk</i>	13
4.4.3	<i>Bestående gemenskap</i>	14
4.5	ÖKAD PLATSATTRAKTION	14
5	LEADER:S AVTRYCK: METODENS BETYDELSE	16
5.1	MÖTER LOKALA BEHOV	16
5.2	STÄRKER LOKALT ENGAGEMANG OCH KAPACITET	17
5.3	NYTTAN MED LOKAL NÄRVARO	18
6	LEADER:S BIDRAG TILL SVERIGE	19
6.1	LEADER:S PROJEKT GER AVTRYCK I LOKALSAMHÄLLET	19
6.2	LEADER LÄNKAR SAMMAN EU MED DET MEST LOKALA	19
6.3	LEADER FÖRSTÄRKER GENOMFÖRANDEKAPACITETEN PÅ LOKAL NIVÅ	20
6.4	LEADER BIDRAR TILL STÄRKT BEREDSKAP OCH RESILIENS	20
6.5	LEADER KOMPLETTERAR ANDRA INSATSER INOM REGIONAL UTVECKLING	20
6.6	LEADER SÄTTER ÖKAT FOKUS PÅ HUR REGIONAL- OCH LANDSBYGDSUTVECKLING HÄNGER SAMMAN	21
6.7	SUMMERANDE BILD	22

1 INLEDNING

Lokalt ledd utveckling genom leadermetoden är en del av EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP). Det är en metod för landsbygdsutveckling som har funnits i Sverige sedan 1996 och som går ut på att tillvarata lokala initiativ och förutsättningar. Metoden skiljer sig från många andra insatser genom att betona den lokala nivåns roll.

Den nationella föreningen Lokal Utveckling Sverige (LUS) samlar samtliga leaderföreningar i Sverige. Organisationen arbetar för att stärka LEADER:s ställning i Sverige och företräder LEADER i olika sammanhang.

I samband med att nuvarande programperiod avslutas har LUS upphandlat WSP Sverige AB att genomföra en sammanställning av resultaten från LEADER i Sverige under perioden 2016-2025. Föreliggande rapport utgör WSP:s slutrapport. Vid WSP har Julia Karlberg, Pär Lindquist och Daniel Wennerlund genomfört uppdraget. Författarna står själva för de slutsatser som dras.

1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Det huvudsakliga syftet med WSP:s uppdrag har varit att sammanställa underlag och utvärderingar som beskriver LEADER:s verksamhet i Sverige under perioden 2016-2025, med målet att påvisa LEADER:s långsiktiga effekter på lokalsamhället och visa på fördelarna med LEADER som grund i politisk påverkan inför nästa programperiod.

Följande frågeställningar från uppdragsgivaren har legat till grund för sammanställningen:

- Vilka förändringar i lokalsamhället har projekten bidragit till?
- På vilket sätt har projekten skapat värde utöver de direkta projektresultaten?
- Vilken betydelse har leadermetoden haft för insatsernas genomförande och vad är leaderkontorens bidrag?
- Hur ser LEADER:s bidrag till nationen Sverige ut?

1.2 METOD OCH MATERIAL

Sammanställningen baseras på deskresearch, vilket innebär att WSP på ett strukturerat sätt granskat material med det övergripande syftet att besvara uppdragets frågeställningar. Materialet som uppdraget baseras på har WSP erhållit från LUS.

Det finns en stor bredd i materialet, men huvudsakligen består det av driftsrapporter, sammanställningar av projektportföljer och utvärderingar – genomförda av externa aktörer eller av leaderområdena själva. Materialet baseras främst på kvalitativa metoder såsom intervjuer, enkäter och projektportföljer. Totalt har WSP erhållit 34 material, i vilka 26 olika leaderområden finns representerade. Av de 34 materialen, är 16 någon form av externt genomförd utvärdering. Innehållet i de externa utvärderingarna har WSP valt att lägga större vikt vid i sammanställningen, eftersom de kan bedömas ha en högre grad av tillförlitlighet och objektivitet då de genomförts av en oberoende aktör.

Inom uppdraget har även en mindre webb-baserad deskresearch gjorts för att sätta LEADER i ett svenskt respektive EU-sammanhang. Dessa analyser baseras även på WSP:s tidigare erfarenheter från landsbygdsutveckling och EU:s sammanhållningspolitik.

Inom ramen för uppdraget har WSP presenterat resultaten på dels ett internt medlemsmöte, dels ett presentationstillfälle för externa aktörer.

Genom hela uppdraget har WSP haft löpande dialog med representanter för LUS.

1.3 METODOLOGISKA REFLEKTIONER OCH AVGRÄNSNINGAR

WSP:s uppdrag har varit att, utifrån det material som vi fått från LUS, besvara uppdragets frågeställningar om vilka resultat och effekter som LEADER genererat, samt att lyfta fördelarna med Leader. Det har inte legat i WSP:s uppdrag att utvärdera LEADER eller besvara andra frågeställningar kopplat till LEADER:s genomförande och resultat än de som listas i 1.1 ovan.

Det är en bredd av material som WSP har erhållit från LUS – det är olika typer av material, det berör många (men inte alla) leaderområden, och täcker något olika tidsperioder. Materialet är därmed inte heltäckande, men vi bedömer inte att vår bild av LEADER:s resultat eller betydelse hade förändrats på ett avgörande sätt av mer eller annat underlag.

Som i alla rapporter som vilar på material som kommer från de som varit insatsernas målgrupp eller som ansvarat för insatsernas genomförande, krävs en försiktighet vid tolkning av materialet.

Vidare är materialet WSP tagit del av nästan uteslutande baserat på olika kvalitativa metoder. Detta kan förklaras av att mycket av de resultat och förändringar som skapas i det lokala samhället till följd av leaderprojekten är svåra att kvantitativt mäta. Detta beror för det första på att mycket av resultaten och förändringarna beskrivs i form av "mjuka" värden, såsom socialt kapital, inkludering, platsattraktion och samverkan – värden som inte är konkreta och svåra att mäta. Resultaten beskrivs därtill oftast som "ringar på vattnet", dvs större än själva projektet. För det andra, beror detta på att resurserna i LEADER är, i form av volym, betydligt mindre än andra insatser som ämnar påverka ungefär samma saker. Det kan därför vara svårt att se alla effekter av genomförandet i form av kvantifierbara resultat och att urskilja effekten av just LEADER i relation till andra insatser.

1.4 RAPPORTENS DISPOSITION

Rapporten är uppdelad i sex kapitel. Det första kapitlet redogör för WSP:s uppdrag, metod och material. Kapitel 2 innehåller en kort beskrivning av LEADER – dess syfte, hur det är organiserat och de principer leadermetoden vilar på samt de mervärden som förväntas genereras. Detta följs av ett kapitel som redogör för det ramverk som WSP tagit fram för uppdraget.

Kapitel 4 och 5 är båda baserade på materialet WSP erhållit från LUS. I kapitel 4 redogörs för LEADER:s avtryck sett till vilka resultat projekten skapar och vilka förändringar de leder till i lokalsamhället, medan kapitel 5 redogör för LEADER:s avtryck sett till metodens betydelse.

Rapportens avslutande kapitel 6 är av mer reflekterande karaktär och baseras mycket på WSP:s tidigare erfarenheter och kunskap. I kapitlet undersöks LEADER:s bidrag till Sverige som land. Kapitlet avslutas med en summering av det vi kommit fram till i rapporten.

2 BESKRIVNING AV LEADER

Kapitlet innehåller en kort beskrivning av LEADER i Sverige och leadermetoden.

2.1 SYFTET MED LEADER

LEADER är en del av EU:s sammanhållningspolitik.¹ Sammanhållningspolitikens övergripande mål är att utjämna skillnader och ojämlikheter inom EU. LEADER skiljer sig från de övriga insatserna inom sammanhållningspolitiken genom att betona den lokala nivåns roll i insatserna, från utformning till genomförande.

Syftet med LEADER kan övergripande beskrivas som att bidra till landsbygdsutveckling, vilket görs genom en metod som vilar på tanken att utvecklingen av en plats genomförs mest effektivt av de som bor och verkar där samt de som har bäst kännedom om behov och utmaningar.²

Det som kännetecknar projekten som skapas inom LEADER är att det generellt är många och småskaliga, relativt andra stödformer. Både antalet projekt och stödvolym varierar mellan leaderområden och programperioder, men det genomsnittliga projektstödet ligger kring 500 000 kronor och under 2014–2022 genomfördes 3 231 projekt. Projekten drivs av aktörer från ideell, privat och offentlig sektor.³

2.2 ORGANISERING AV LEADER

LEADER introducerades i Sverige 1994. För programperioden 2023–2027 är budgeten totalt 1,7 miljarder kronor, där hälften av pengarna kommer från EU (Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling) och hälften finansieras av Sveriges kommuner, regioner och staten. De enskilda projekten medfinansieras sedan av de projektansvariga organisationerna. Det kan till exempel ske genom de arbetsinsatser som de själva bidrar med.⁴

Ansvar för LEADER faller på flera olika aktörer. EU-kommissionen har det övergripande ansvaret för regelverk och uppföljning. På nationell nivå ansvarar medlemsstaterna för utbetalning av medel, uppföljning och utvärdering. För den nuvarande programperioden är Jordbruksverket ensam förvaltningsmyndighet för LEADER i Sverige och har därmed det övergripande ansvaret för genomförandet. Det innebär att Jordbruksverket ansvarar för att utforma regelverk för hur resurserna används, stödja i framtagandet och godkännandet av lokala strategier, betala ut medel samt följa upp och utvärdera insatserna.

På lokal nivå finns geografiskt avgränsade områden som kallas leaderområden. För programperioden 2023–2027 har 40 leaderområden blivit godkända av Jordbruksverket. Varje leaderområde bildar en ideell förening som leds av en styrelse som kallas LAG (Local Action Group) och som består av representanter från offentlig, privat och ideell sektor. Alla områden har även ett leaderkontor som leds av en verksamhetsledare. Kontoren ska hjälpa till att informera, utveckla idéer och ta emot ansökningar om stöd.

Det är LAG som utformar målbilden för sitt leaderområde, vilken uttrycks genom en lokal utvecklingsstrategi. Riktningen på strategin ska identifieras och utformas utifrån lokala aktörers förutsättningar och behov, men styrs även av de övergripande målen inom landsbygdsprogrammet. I utvecklingsstrategin finns också en budget som visar hur mycket stöd som de som bor och är verksamma i området kan söka.

¹ Ordet Leader är en förkortning av den franska meningen: *Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*. Det betyder "samordnade aktiviteter för ekonomisk utveckling på landsbygden".

² <https://leadersverige.se/leadermetoden/>

³ Se t.ex. "Att få ut EU till köksborden", Jordbruksverket 2022.

⁴ <https://jordbruksverket.se/stod/lokalt-ledd-utveckling-genom-leader/det-har-ar-lokalt-ledd-utveckling-genom-leader>

LAG ska sedan bedöma de inkomna projektansökningarna efter hur väl de bidrar till målen i strategierna. Styrelsen prioriterar projekt, men det är Jordbruksverket som tar det formella beslutet om vilka projekt som ska beviljas stöd. Därtill har LAG en stödjande funktion för projekten och andra relevanta aktörer, både innan och under genomförande.⁵

I Sverige finns även den nationella föreningen Lokal Utveckling Sverige (LUS) som samlar samtliga leaderföreningar i Sverige. LUS arbetar för att driva frågor gällande Leader, stärka LEADER:s ställning och företräda LEADER i olika sammanhang. Vidare bidrar LUS till att främja kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan leaderföreningarna.⁶

LEADER finansieras som nämnt ovan till hälften av medel från EU. Under programperioden 2014–2020/2022 hade Sverige en så kallad flerfondslösning, där leaderområden kunde motta stöd från upp till fyra av EU:s strukturfonder: Europeiska socialfonden (ESF), Europeiska regionalfonden (ERUF), Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) och Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF). I programperioden föregående ovan nämnda, liksom i den nuvarande programperioden, har Sverige haft enfondslösning där stöd endast går att få från EJFLU.

2.3 PRINCIPER FÖR LEADERMETODEN

Det finns sju principer som ligger till grund för leadermetoden⁷:

1. **Underifrånperspektiv** (*Bottom-up approach*). Syftar till att lokal utveckling gynnas av att styras och genomföras av lokala aktörer.
2. **Integrerade insatser** (*Area-based approach*). Leaderområdet ska vara geografiskt avgränsat, och dess kännetecken och identitet ska ligga till grund för den lokala strategin.
3. **LAG** (*Local partnership*). LAG ska bestå av representanter från ideell, privat och offentlig sektor och tillsammans driva det lokala utvecklingsarbetet genom Leader.
4. **Lokala strategier** (*Integrated and multi-sectoral strategy*). De lokala strategierna ska identifiera målområden för respektive leaderområde och vara utformade efter lokala förutsättningar.
5. **Nätverk** (*Networking*). Genom LEADER ska nätverk som binder samman olika utvecklingsaktörer främjas.
6. **Innovation** (*Innovation*). Den utveckling som sker genom LEADER ska ha en innovativ ansats och bidra med nya perspektiv.
7. **Lokala, regionala, nationella och internationella samarbeten** (*Cooperation*). Partnerskap mellan och inom projekt för att främja innovativa idéer och kunskapsutveckling.

Vidare förväntas leadermetoden generera tre mervärden. Det är WSP:s uppfattning att definitionen av mervärdena inte är helt entydig. Mervärdena ges något olika definitioner av olika aktörer i olika sammanhang, och många upplever dem som svårtolkade. I juli 2024 tog European Evaluation Helpdesk fram nya, inte bindande, riktlinjer för bedömning av LEADER:s mervärden. Riktlinjerna ger stöd i hur mervärdena kan tolkas, operationaliseras och utvärderas.⁸ Utifrån dessa riktlinjer, har WSP tagit fram följande definitioner av de tre mervärdena:

- **Lokalt socialt kapital** handlar om den lokala sociala organiseringen genom nätverk, normer och social tillit. Ett starkt lokalt socialt kapital kan anses underlätta samordning och samarbete. Inom LEADER handlar socialt kapital om sociala processer, kapacitet och relationer mellan de deltagande

⁵ Genomförandet av Leader styrs av flera dokument, bland annat förordning (2015:407) om lokalt ledd utveckling, lag (2015:266) om lokala aktionsgrupper och EU:s förordningstexter för var och en av fonderna samt för landsbygdsutveckling.

⁶ <https://lokalutvecklingsverige.se/>

⁷ https://ec.europa.eu/enrd/leader-clld/leader-toolkit/leaderclld-explained_en.html

⁸ https://eu-cap-network.ec.europa.eu/publications/assessing-added-value-leader_en

aktörerna. En väl utvecklad leadermetod kan stärka relationen mellan aktörerna som ansvarar för och deltar i genomförandet av LEADER i de olika områdena, leda till välutvecklade och hållbara partnerskap, delade normer och värderingar samt ett utvecklat samarbete.

- **Förbättrat flernivåstyre** handlar om samspelet mellan de aktörer som aktiveras i genomförandet. Det handlar om utvecklingen av samspelet, horisontellt och vertikalt, mellan offentliga och icke-offentliga aktörer. Det kan handla om utvecklade relationer och samverkan mellan EU, den förvaltande myndigheten, kommunerna, LAG och de nationella landsbygdsnätverken som stärker möjligheterna för att ge parterna från de olika sektorerna mer lika villkor. Det kan också handla om delad kunskap mellan olika myndigheter som deltar i genomförandet eller mellan LAG från olika delar av landet.
- **Förbättrade projektresultat** handlar om att genom leadermetodens arbetssätt integreras olika typer av insatser, vilket antas bättre svara upp mot lokala landsbygders behov, jämfört med de resultat och projekt som kan – eller hade kunnat skapas – genom andra insatser. Detta kan ta sig uttryck som ökad genomförandekraft, mer hållbara projekt, mer innovativa projekt och nya projektägare, samt förbättrade synergieffekter mellan projekt.

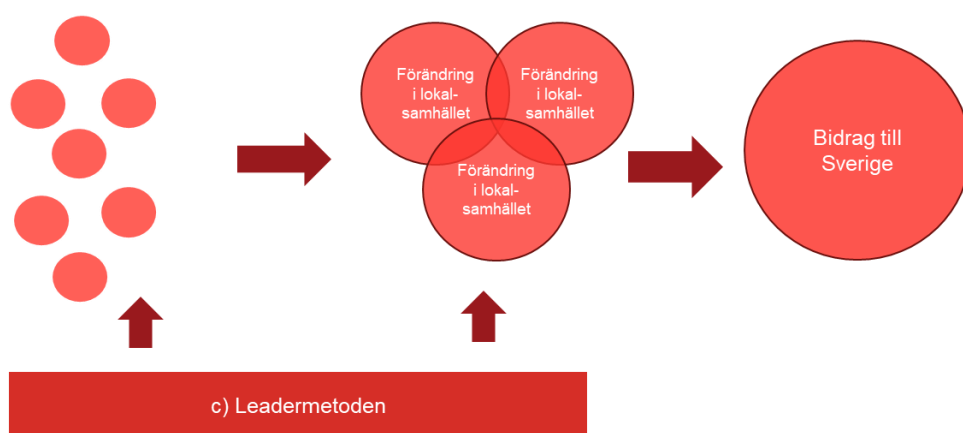
3 RAMVERK FÖR SAMMANSTÄLLNINGEN

WSP har tagit fram ett ramverk för sammanställningen. Syftet med ramverket är att på ett strukturerat och överskådligt sätt beskriva LEADER:s resultat. Ramverket är en form av förändringslogik – det vill säga, en beskrivning av hur insatser kan leda till resultat och förändringar i flera led.

Ramverket är därmed ett sätt att hänga upp LEADER:s många och olika resultat. Det finns en risk när det kommer till att visa på resultaten från LEADER att den stora mängden projekt och resultat riskerar att skymma den övergripande bilden av LEADER:s bidrag. Det är något vi tycker oss se i en del av materialet som vi fått tillgång till – det är lätt att missa att se skogen för alla träden.

För att på ett strukturerat och överskådligt sätt kunna beskriva resultaten och bidraget har vi valt att utgå från ett ramverk som består av fyra steg, såsom illustreras nedan.

Figur 1: WSP:s ramverk för sammanställningen

a) Resultat från över 3000 projekt

b) Effekter från projekten

d) Projektens och metodens samlade bidrag.

Längst till vänster i figuren har vi resultaten från de flera tusen projekt som skapas inom ramen för LEADER varje programperiod (under exempelvis 2014–2022 genomfördes 3 231 projekt). Dessa projekt och deras resultat genererar i sin tur förändringar i lokalsamhället. WSP har gjort en aggregerad analys över projektresultaten och ser att de kan kategoriseras i fyra övergripande förändringarna som projekten bidrar till i lokalsamhället:

- Mötesplatser för lokalsamhället
- Stärkt lokal ekonomi
- Komplement till offentlig service
- Bestående gemenskap och delaktighet

Leadermetoden möjliggör för både projektresultaten och förändringarna i lokalsamhället. Metodens utformning, med dess organisering och dess sju principer, bidrar till skapandet av resultaten. Slutligen, längst till höger i figuren, har vi LEADER:s samlade bidrag till Sverige. Det är summan av projektresultaten, förändringarna i lokalsamhället och metodens unika utformning.

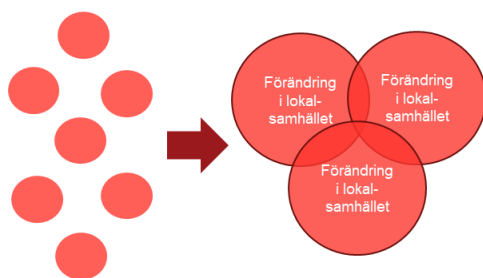
4 LEADER:S AVTRYCK: PROJEKTRESULTATEN

Syftet med kapitlet är att, baserat på materialet WSP erhållit från LUS, visa på vilka resultat som skapas av projekten inom Leader. I kapitlet besvaras därmed uppdragets första två frågeställningar:

- Vilka förändringar i lokalsamhället har projekten bidragit till?
- På vilket sätt har projekten skapat värde utöver de direkta projektresultaten?

Vi går därmed igenom de två första stegen i WSP:s ramverk redovisad i kapitel 3 ovan:

Figur 2: Delar av WSP:s ramverk för sammanställningen

a) Resultat från över 3000 projekt

b) Effekter från projekten

Eftersom det finns flera tusen projekt, som alla har olika inriktningar, har vi gjort en aggregerad analys för att bättre kunna visa på vilka typer av resultat som skapas. Resultaten från projekten har kategoriserats upp i fyra övergripande värden som visar på förändringarna som projekten bidrar till i lokalsamhället:

- Mötesplatser för lokalsamhället
- Stärkt lokal ekonomi
- Komplement till offentlig service
- Ökad gemenskap och delaktighet

Samtliga värden kommer gås igenom i avsnitten nedan, där vi beskriver värdet och de typer av projektresultaten som tillsammans bidrar till det övergripande värdet. Vi har även valt ut ett antal illustrerande exempel från materialet.

Det ska noteras att detta sätt att visa på och kategorisera resultaten av leaderprojekten endast är ett av många möjliga, men de kategorier av resultat som presenteras i kapitlet är de WSP finner mest vanligt förekommande. Vidare är kategorierna inte ömsesidigt uteslutande, utan överlappar i viss mån både med varandra och med det som lyfts i kapitel 4 gällande metodens betydelse. Att de överlappar beror mycket på leaderresultatens karaktär – resultaten från LEADER kan i flera fall beskrivas som "ringar på vattnet", det vill säga att ett resultat leder till fler andra resultat. Det bidrar i sin tur till att resultaten från leaderprojekten ofta lever kvar långt efter projektslut.

4.1 MÖTESPLATSER FÖR LOKALSAMHÄLLET

Ett stort antal leaderprojekt resulterar i olika former av fysiska mötesplatser. Gemensamt för de olika mötesplatserna är att de bidrar till att stärka det lokala samhället. Det är ofta småskaliga, men strategiska, resultat. Det handlar mycket om att tillgängliggöra, rusta upp eller anlägga nya platser som fyller ett konkret

lokalt behov. Genom leadermetodens lokala förankring kan sådana behov identifieras, vilket bidrar till att resultaten ofta är efterfrågade och i många fall lever vidare efter att projekten avslutats.

Ett mervärde av mötesplatserna är att människor, oavsett ålder, kön eller socioekonomisk bakgrund kan mötas och platserna blir därmed centrala för såväl social gemenskap, stärkt välmående och ökad platsattraktivitet. Fysiska mötesplatser som är öppna för allmänheten eller förenings- och verksamhetsknutna kan vara särskilt viktiga i mindre orter där det finns färre alternativa (ofta kommersiella) mötesplatser. Det går att se främst tre olika former av mötesplatser i leaderprojekten.

För det första, skapar flera projekt mötesplatser i form av lokaler för föreningar och verksamheter. Det kan handla om renoverade eller nybyggda lokaler som ger lokala organisationer bättre förutsättningar att bedriva sin verksamhet. Ett exempel är i Leader Gute, där det drevs flera projekt som resulterade i renoverade och förbättrade bygdegårdar samt samlingslokaler – där lokalerna anpassats och utvecklats till att fylla flera olika funktioner.

För det andra, skapar många projekt mötesplatser i form av leder, friluftsliv- och utomhusmiljöer. Dessa mötesplatser främjar ofta fysisk aktivitet vilket kan stärka välmående. De tillgängliga natur och miljö, och uppges i materialet ha en positiv effekt på platsens attraktivitet samt besöksnäringen. De fysiska resultaten är i regel tydligt avgränsade – såsom stigar, leder, skyltning och enklare anläggningar – men deras användning och effekter sträcker sig över lång tid och når många målgrupper. Ett exempel är i Leader Höga Kusten, där ett projekt resulterade i utvecklingen av fysiska leder och anpassade utemiljöer för downhill-cykling och friluftsliv. Projektet omfattade anläggning och iordningställande av flera nya downhillbanor, XC-banor, och kringfunktioner som fikaplatser samt skyltning.

För det tredje, har flera mötesplatser som skapas av projekten en kulturell inriktning och bidrar till det lokala kulturutbudet - något som kan vara begränsat i mindre orter och landsbygdsområden. Projekten kan ha som syfte att bredda det lokala utbudet, eller tillgängliggöra och föra kulturen närmare invånarna. Resultaten kan bestå av allt från en utställning, kulturarvsbevarande till upprättandet av en dansbana. Ett exempel på hur kulturarvet bevaras finns även det i Leader Höga Kusten, där ett projekt utvecklade "Sagaleden" - en tematiserad skoterled som knyter an till platsens berättelser, kulturhistoria och landskap.

Det framkommer även tydligt i materialet att mötesplatserna bör förstås som utgångspunkter för fortsatt lokal aktivitet och engagemang, snarare än som avgränsade resultat. Genom lokalt ägandeskap, ideella insatser och anpassning till faktiska behov skapas fysiska strukturer som används, förvaltas och utvecklas över tid. Vi kommer utveckla kring detta senare i rapporten,

4.2 STÄRKT LOKAL EKONOMI

Leaderprojekt kan bidra till att stärka den lokala ekonomin. Det handlar om den ideella tiden, nya eller stärkta företag, nya tjänster och intäkter från besöksnäring.

LEADER har även bidragit till den lokala ekonomin genom näringslivsutveckling och projektmedel som stöttat företagandet. Det handlar ofta om mindre företag eller entreprenörer, som bedriver småskaliga verksamheter inom bland annat återbruk, café- och restaurangverksamheter, attraktioner och hantverk. Projektmedlen har använts för att bland annat utveckla företagets marknadsföring, investering i utrustning, effektivisering, eller utveckling av nya produkter/tjänster. Ett exempel finns i Leader Gute, där Gotland Garbage genom projektmedel utvecklade affärsmodell för att göra föremål av återvunnen plast till konkreta, säljbara produkter.

Därtill kan flera projektresultat även beskrivas som olika former av produktutveckling – dels kommersiell produktutveckling (nya erbjudanden i företag), dels platsbundna produkter (t.ex. nya koncept, besöksanledningar, lokala tjänster). Projektformen gör det möjligt att testa nya lösningar och innovationer eftersom det minskar aktörens risk. Ett sådant exempel återfinns i Leader MittSkåne, där ett projekt bidrog till

att utveckla Skarhults slott som mötesplats. Genom stödet stärktes platsen som kultur- och besöksmål med intäktsbaserade tjänster, och möjliggjorde att slottets utställningsverksamhet kunde hållas öppen.

I och med att många leaderprojekt stärker det lokala näringslivet och bidrar med produkt- och tjänsteutveckling, har även flera bidragit till nya arbetstillfällen – som kan tillkomma både under projektet och efter det avslutats. Flera leaderområden redogör i sina uppföljningar för antalet nya heltidstjänster och/eller antalet timmar skapade arbetstillfällen.

Eftersom många projekt inom LEADER stärker platsens attraktivitet, har flera projekt även en både direkt och indirekt positiv påverkan på besöksnäringen. Den direkta effekten syns ofta i de fysiska projektresultaten (leder, anläggningar, kulturmiljöer) och de tillhörande verksamheterna. Den indirekta effekten är främst att fler besökare till platsen, stärker även omkringliggande verksamheter såsom vandrarhem, hotell, caféer och restauranger.

4.3 KOMPLEMENT TILL OFFENTLIG SERVICE

Flera leaderprojekt har också som syfte att stärka tillgången till service på lokal nivå, mycket genom att utgöra ett komplement till service som tillhandahålls av offentliga aktörer. I landsbygdsmiljöer kan tillgången till service vara något sämre och på så vis fyller projektresultaten ett lokalt behov. Det kan handla om att stötta med infrastruktur, driva fritidssysselsättning för barn, eller verksamheter för social etablering och delaktighet. Precis som med mötesplatserna beskrivna ovan, är detta ofta småskaliga resultat som fyller ett konkret lokalt behov.

Ett sådant exempel finns i Leader Södra Bohuslän, där ett projekt startade en transportbåtsverksamhet på Käringön, vilket förbättrade infrastruktur för materialtransporter (byggmaterial, sopor m.m.) till och från öarna. Ytterligare exempel finns i Leader Höga Kusten, där flera projekt handlat om att förbättra tillgången till bredband (exempelvis genom att ansluta fler fastigheter, informera och mobilisera invånare för bredbandsutveckling).

Det förekommer även flera projekt i materialet som kommunicerar lokala behov genom att samarbeta, stötta eller påverka offentliga aktörer. Resultatet blir att med en samlad röst kommunicera behov eller lokala förutsättningar och möjliggöra för dialog med exempelvis kommun, region eller länsstyrelse. I exempelvis Leader Gute blev projektet Ung livskraft ett sätt att stärka ungas inkludering och inflytande på Gotlands landsbygd, genom att låta unga leda och planera aktiviteter. Projektet gav även unga möjlighet att representera sina perspektiv i större sammanhang, bland annat genom deltagande i Landsbygdsriksdagen.

4.4 ÖKAD GEMENSKAP OCH DELAKTIGHET

Den förändring i lokalsamhället som förekommer mest i materialet, är hur projekten bidrar till stärkt gemenskap och delaktighet. I detta avsnitt presenteras tre olika aspekter av detta, som alla har det genomgående temat att leaderprojekten bidrar till en stärkt gemenskap eller vad som också kan kallas ett ökat socialt kapital. På flera sätt bidrar LEADER till starkare och fler kontakter, högre tillit, inkludering, samarbeten och förmåga att agera tillsammans i lokalsamhället.

Flera projekt har haft som mål att bidra till de här värdena, men det lyfts även i materialet att det ofta uppstår mer indirekt och utanför ramen för projektet – det är något som kan skapas under själva genomförandet av projektet, eller som en långsiktig ”ringar på vattnet”-effekt.

4.4.1 Inkludering av olika samhällsgrupper

LEADER bidrar till inkludering i lokalsamhället, dels genom att skapa miljöer och aktiviteter där olika samhällsgrupper kan delta och känna tillhörighet, dels genom att göra nya aktörer till en del av det lokala

utvecklingsarbetet. Båda dessa former av inkludering stärker den lokala gemenskapen och sociala kapitalet. Inkluderingen sker i huvudsak på två sätt.

För det första, finns många projekt inom LEADER som riktar sig till grupper som annars kan riskera att hamna utanför utvecklingsinsatser, såsom barn och unga, äldre, kvinnor samt utrikes födda. Inkludering handlar här mycket om att få möjlighet att ta del av aktiviteter som kan förbättra individens förutsättningar i vardagen (t.ex. fler trygga mötesplatser, ökad tillgång till fritid, kultur, service och sociala sammanhang). En återkommande mekanism är att leaderprojekt ofta kombinerar ett konkret resultat (t.ex. en plats, en verksamhet eller en aktivitet) med ett socialt upplägg som sänker trösklar för deltagande. På så vis inkluderas flera grupper i samhället. Flera projekt har även haft som syfte att exempelvis minska äldres isolering genom att skapa sammanhang, integrera utrikesfödda genom aktiviteter med låg tröskel aktiviteter och skapa en mer levande landsbygd för barn och unga genom riktade aktiviteter. Ett konkret exempel finns i Leader Södra Bohuslän, där ett café- och samlingsplatsprojekt på Åstol inte bara blev en lokal mötesplats för öbor och äldre, utan också kom att användas för integrationsrelaterade aktiviteter (exempelvis sommarverksamhet för ukrainska flyktingbarn, och en ukrainsk kvinna fick arbete i caféverksamheten).

För det andra, öppnar metoden för aktörer som sällan tar del av projektmedel att bidra till det lokala utvecklingsarbetet. Det är små aktörer, ofta inom ideell sektor, som kan söka (relativt andra stödformer) små stöd – samtidigt som de erhåller mycket stöd i både genomförandet och administration. LEADER öppnar upp för aktörer som ofta har starka ideella krafter, men som inte har muskler att driva EU-projekt med andra finansieringssätt. Detta är en form av "organisatorisk inkludering": fler aktörer får verktyg, kontaktytor och erfarenhet av att driva utvecklingsprocesser.

Som exempel, visar resultaten av en enkät i Leader Region Syds utvärdering, att endast 21 procent av projektägarna skulle ha sökt medel från någon annan finansiär om de inte fått stöd via Leader. Enkätsvaren indikerar även vikten av stödet från LEADER för dessa aktörer. Näst intill samtliga svarande (98 procent) uppger att LEADER hade stor betydelse för utvecklingsarbetet och projektet, där en klar majoritet ansåg att stödet var helt avgörande, medan några uppger att stödet ökade genomförandekraften.

4.4.2 Nya kontakter och nätverk

Ett tydligt mönster i de granskade underlagen är att leaderprojekt i hög grad bidrar till skapandet av nya kontakter och samarbeten, både horisontellt mellan lokala aktörer och vertikalt gentemot kommuner, myndigheter och andra organisationer.

Centralt här är det som inom LEADER kallas trepartnerskapet – att samtliga tre sektorer (offentlig, ideell, privat) är involverade i LEADER:s organisering (LAG) liksom i genomförandet av projekt. Att samverka över sektorsgränser gör att projektägare aktivt fått arbeta tillsammans med aktörer de annars inte haft kontakt med. Som exempel ledde förstudie-projektet Ludvigsborgshallen i leaderområdet MittSkåne till att nya samverkansytur skapades mellan byaförening, skola och kommun. Genom förstudien, som syftade till att skapa förutsättningar för en allaktivitetshall, skapades struktur och kontaktvägar som underlättade för invånarna att föra dialog med offentliga aktörer.

I mycket av materialet beskrivs särskilt hur att driva leaderprojekt underlättar för de små projektägarna (ofta lokala föreningar) att ta kontakt med exempelvis kommunala tjänstepersoner, politiker eller regionala aktörer. LEADER har fungerat som en dörröppnare till nya sammanhang, där man genom projektet fått etablerade kontaktvägar in i organisationer som tidigare varit svåra att nå. Detta beskrivs som en viktig förutsättning för både genomförande av projektet och möjliggörande för nya utvecklingsarbeten. Genom projektarbetet byggs relationer, förtroende och kunskap om hur olika aktörer fungerar, vilket stärker projektägarnas långsiktiga möjligheter att agera i det lokala och regionala utvecklingssystemet – även bortom det enskilda projektet.

4.4.3 Bestående gemenskap

I materialet framhålls att projektens karaktär stärker den lokala gemenskapen även på längre sikt. Under projektgenomförandet skapas nätverk och samverkansformer som ofta varar långt efter projektslut. Detta framkommer exempelvis från resultaten av en enkät som gick ut till samtliga projektägare i sju leaderområden i södra Sverige. I enkäten uppger över hälften av de svarande att projektet i hög eller mycket hög utsträckning bidrog till bestående samverkan med lokala utvecklingsaktörer såsom lokala föreningar, kommunen eller länsstyrelsen.

En viktig faktor till att LEADER kan skapa långsiktigt hållbar gemenskap är själva formen på projektresultaten. Resultaten är fysiska och konkreta, ofta mötesplatser, där invånare och lokala aktörer kan samlas långt efter projektslut. Det är bestående projektresultat, som kan skapa stärkt gemenskap under en längre tid.

Därtill kräver dessa fysiska och konkreta projektresultat kontinuerligt underhåll och skötsel – vilket i sin tur kräver fortsatt samverkan även efter projektslut. Ett konkret exempel är Styrso naturstigar i Leader Södra Bohuslän, där antalet äldre män som deltog i förvaltningen ökade från 30 till 60 och där gruppen fortsatt träffas regelbundet för underhåll och social samvaro – en effekt som också kopplas till folkhälsa och minskad social isolering.

4.5 ÖKAD PLATSATTRAKTION

Tillsammans skapar samtliga värden och resultat beskrivna ovan en femte form av värde – nämligen en mer attraktiv plats. En gemensam nämnare för de fyra första värdena är nämligen att de alla är någon form av platsbaserad utveckling, och tillsammans bidrar de till att skapa en levande landsbygd där människor vill leva, verka och besöka. Denna attraktionskraft uppstår alltså inte genom ett enskilt projekt, utan genom den samlade projektportföljens fysiska och sociala resultat samt hur de samverkar över tid.

För *boende* handlar platsens ökade attraktivitet i hög grad om en förbättrad vardag. Många leaderprojekt resulterar i fysiska platser – såsom möteslokaler, utemiljöer, friluftsleder och kulturarenor – som ger invånarna fler möjligheter till delaktighet och aktivitet. Dessa platser fyller ofta funktioner som annars kan saknas i mindre orter och landsbygdsområden. Det här stärks av att projekten och deras resultat generellt har en låg tröskel till deltagande vilket underlättar för grupper som annars riskerar att stå utanför utvecklingsarbete att delta, såsom barn och unga, äldre, kvinnor samt utrikes födda. De fysiska resultaten utgör därmed en möjlighet till gemenskap och lokalt engagemang, även efter projektslut. Detta bidrar till att boende upplever tillhörighet, trygghet och stolthet – en mer levande plats - vilket i sin tur kan påverka viljan att bo kvar men även viljan att flytta till platsen från andra delar av landet.

Leaderprojektens resultat kan även locka fler *besökare* till platsen. Många projekt har skapat en utveckling av den fysiska miljön och/eller upplevelsebaserade resultat kopplade till både natur och kultur. Fysiska resultat som leder, friluftsområden och kulturella event skapar konkreta anledningar att besöka en plats, samtidigt som de bidrar till att förmedla platsens identitet. Ett exempel är ett projekt från Leader Östra Skaraborg, som genom nya cykelleder, kompletterande anläggningar och förbättrad information ökade området Mössebergs attraktionskraft för cykelturism. Satsningen har bidragit till ett ökat antal besöker och en samverkan mellan regionala turismaktörer har lett till ökad marknadsföring av området.

Det kan vara värt att lyfta att många projekt samtidigt stärker platsens attraktivitet för både besökare och boende. En vandringsled, en kulturarena eller en upprustad utemiljö nyttjas ofta parallellt av lokalbefolkning och besökare. Ett exempel är ett projekt i Leader Längs Göta Älv, som tog sikte på att vidareutveckla Pilgrimsleden Göta Älv genom att anlägga både rastplatser och konstnärliga inslag längs leden. Genom samverkan med lokala aktörer såsom konstnärer, föreningar och kommunen skapades rastplatser, en

fågelskådarplattform och flera konstverk. Detta har ökat platsens attraktivitet för både lokalbefolkning och besökare

Slutligen stärker flera av leaderprojekten platsens attraktivitet för *näringsliv och företagare*. Här handlar attraktionskraften mindre om traditionella lokalisering fördelar och mer om huruvida platsen erbjuder praktiska, sociala och organisatoriska förutsättningar för att starta, driva och utveckla verksamhet. Genom att projekten utvecklar fysiska miljöer och funktioner som företag kan knyta an till (exempelvis mötesplatser, besöksmål och verksamhetslokaler) kan platsattraktiviteten öka för företagare. Vidare kan den lokala gemenskapen, som stärks av många leaderprojekt, skapa ett sammanhang att verka i - vilket ofta är avgörande för många mikro- och småföretag. Ett exempel på hur leaderprojekt kan öka platsattraktiviteten för näringsliv, är projektet Cowork i Smålands Trädgård, i Leader Linné Småland, som var en förstudie som utforskade möjligheter och behov kopplat till innovativ co-working och naturnära kontorslösningar.

5 LEADER:S AVTRYCK: METODENS BETYDELSE

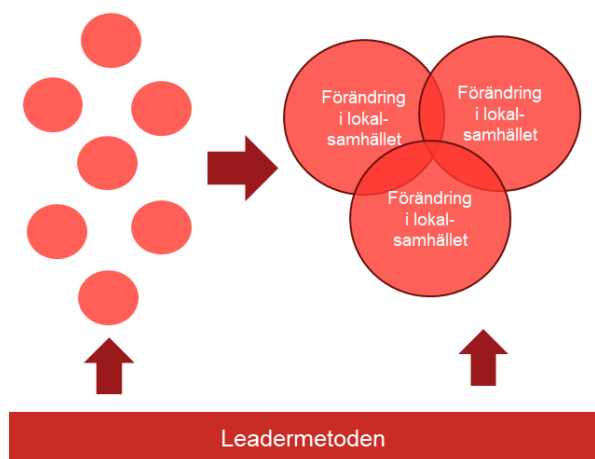
I detta kapitel behandlas leadermetodens betydelse för projektens genomförande och resultat. Kapitlet baseras liksom kapitel 4 på det material WSP erhållit från LUS. Frågeställningen som ligger till grund för kapitlet är följande:

- Vilken betydelse har leadermetoden haft för insatsernas genomförande?

Kapitlet fokuserar således på de mest centrala delarna i metoden och det som gör att den skiljer sig från många andra stödformer. Här blir leadermetodens underifrånperspektiv, betoning på trepartnerskapet och organisationens lokala förankring viktiga faktorer – som tillsammans ger metoden en betydelse för projektens genomförande och resultat som kan sammanfattas med: möter lokala behov, stärker lokalt engagemang och kapacitet, samt en lokal närvaro.

Vi går därmed igenom blocket i WSP:s ramverk redovisad i kapitel 3 ovan:

Figur 3: Delar av WSP:s ramverk för sammanställningen

5.1 MÖTER LOKALA BEHOV

Leadermetoden bidrar till att möta lokala behov på ett sätt som skiljer sig från många andra insatser för landsbygdsutveckling. Detta hänger nära samman med metodens underifrånperspektiv och trepartnerskapet där aktörer från offentlig, privat och ideell sektor involveras i metoden. Leadermetoden innebär att behov inte enbart identifieras *för* lokalsamhället, utan i hög utsträckning *av* och *tillsammans med* de aktörer som verkar där.

Underifrånperspektivet lyfts återkommande i materialet som en av leadermetodens främsta styrkor och som det som kanske tydligast särskiljer metoden från andra program och stödformer. Perspektivet genomsyrar hela processen – från framtagandet av de lokala utvecklingsstrategierna till genomförandet av enskilda projekt. Lokala behov identifierade av små lokala aktörer i samband med strategiframtagandet, kan mötas upp genom projekt formade och genomförda av samma grupp. Detta gör att projekten som skapas ofta syftar möta behov som ligger nära invånarna – sådana som kan hamna utanför bredare regionala eller nationella prioriteringar. Detta kan vara exempelvis brist på mötesplatser, avsaknad av sammanhang för unga och äldre, eller bristande infrastruktur i glesbebyggda områden.

Leadermetoden främjar därmed många gånger – genom underifrånperspektivet och den starka lokala förankringen – mer efterfrågade resultat jämfört med vad som hade kunnat skapats via andra program och insatser. Det är något som gör att resultaten tas tillvara i relativt hög utsträckning och många projekts resultat uppges underhållas och vårdas långt efter projektslut.

Att aktörer från samtliga sektorer (genom trepartnerskapet) involveras genom leadermetoden gör även att det finns en bredd i de lokala behov som identifieras och möts. Att aktörer från ideell sektor, näringsliv och offentlig sektor finns representerade i strategiprocessen, de lokala aktionsgrupperna (LAG), och bland projektägarna gör att olika perspektiv samt kunskaper kombineras i allt från identifiering av behov, beslut om projektstöd till genomförande av projekt.

Vidare möjliggör involveringen av offentliga aktörer såsom regioner och kommuner att genomförandet av LEADER kan harmoniseras med andra lokala strategier och mål (exempelvis regionala utvecklingsstrategier).

5.2 STÄRKER LOKALT ENGAGEMANG OCH KAPACITET

Leadermetoden bygger på ett starkt underifrånperspektiv, där lokala behov identifieras av lokala aktörer som även får komma med lösningar på problemen. Detta innebär att leadermetoden öppnar upp för små och lokala aktörer att bedriva utvecklingsprojekt. Det är aktörer som sällan tar del av andra projektmedel, men som genom LEADER får möjlighet att söka (relativt andra stödformer) små medel – samtidigt som de erhåller mycket stöd i både genomförandet och administration. LEADER öppnar på så sätt upp för aktörer som ofta har starka ideella krafter, men som inte har muskler att driva projekt med andra finansieringssätt (till exempel inom ERUF eller ESF). Genom metoden nås därmed aktörer som annars inte involveras i landsbygdsutveckling.

Hur viktigt stödet är för den här gruppen aktörer, illustreras i materialet exempelvis genom en enkät som skickades ut till projektägare i sju leaderområden i södra Sverige, där endast 21 procent av de svarande uppger att de – om de inte fått stöd från LEADER – hade sökt medel från annan finansiär (här nämns huvudsakligen privata stiftelser och Allmänna arvsfonden). Enkätsvaren indikerar även vikten av stödet från LEADER för dessa aktörer. Näst intill samtliga svarande (98 procent) uppger att LEADER hade stor betydelse för att utvecklingsarbetet blev av, där en klar majoritet ansåg att stödet var helt avgörande, medan några uppger att stödet ökade genomförandekraften. Detta indikerar att LEADER fyller en viktig funktion i att sänka trösklarna till utvecklingsarbete och därmed bredda deltagandet i landsbygdsutvecklingen.

Här är det särskilt viktigt att lyfta den stora mängden aktörer som involveras – exempelvis skapades bara under programperioden 2014–2022 totalt 3 231 projekt, som alla hade sin genomförandeorganisation. Det stärkta engagemang från genomförandet av leaderprojektet, kan få positiva följd effekter genom fortsatt engagemang i landsbygden även utanför ramen för projektet. Exempelvis lyftes i ovan nämnda enkät att nästan 70 procent av projektägarna upplevde sig betydligt mer kunniga och involverade i landsbygdsutveckling mer generellt efter genomförandet av ett leaderprojekt.

En viktig faktor som lyfts i mycket av materialet är att genomförande av ett leaderprojekt stärker humankapitalet. Med detta menas att LEADER stärker lokala aktörers kompetens och kapacitet att driva lokalt utvecklingsarbete. Det handlar om exempelvis resursplanering, bedriva samverkan, ansvara för ekonomi och administration. För många små aktörer handlar det om en kapacitetsökning som kan leda till andra initiativ. I materialet lyfts här vikten av att "ha någon som tror på en", vilket syftar dels på att lokala aktörer får ett förtroende att förvalta medel för att driva projekt, dels den löpande uppmuntran och stöd som aktörerna uppges få från leaderkontoren. Här finns också en spridningseffekt i att människor som själva inte deltar i projekten ser att utvecklingsarbete kan drivas av människor som inte arbetar i exempelvis kommunen eller regionen.

Mycket av materialet lyfter en utmaning kopplat till detta. Det handlar om den omfattande administrationen och långa handläggningstiderna på Jordbruksverket, som båda kan avskräcka mindre aktörer – särskilt de inom ideell sektor – att söka projektmedel från LEADER eftersom dessa aktörer löper större risk att få likviditetsproblem. I materialet resoneras kring att det kan göra att mer resursstarka aktörer söker medel, vilket kan anses gå emot underifrånperspektivet.

5.3 NYTTAN MED LOKAL NÄRVARO

I materialet framkommer att en avgörande faktor för både möjligheten att möta lokala behov och att stärka lokalt engagemang samt kapacitet (se avsnitt 4.1 respektive 4.2 ovan), är närheten till stöd som leaderkontoren och de lokala aktionsgrupperna erbjuder. Den geografiska närheten beskrivs som central för de resultat som skapas av leadermetoden. Idag täcker de 40 leaderområden nära 90 procent av Sveriges yta.

Leaderkontorens och LAG:s lokala förankring innebär att de har god kännedom om områdets förutsättningar, aktörer och behov. Denna lokalkännedom gör det möjligt att bland annat ta fram relevanta strategier, bedöma det lokala behovet för olika projektidéer och koppla samman aktörer som annars inte haft kontakt med varandra.

Närheten syftar även på leaderkontorens och LAG:s tillgänglighet. Projektägarna uppger att leaderkontoren varit behjälpliga genom hela processen – från ansökan till genomförande och avslut. Detta kan vara särskilt viktigt för små aktörer och ideella föreningar som saknar tidigare erfarenhet av att driva projekt. Genom kontinuerligt stöd minskar trösklarna för att söka projektmedel och att vara involverade i den lokala utvecklingen. Även LAG beskrivs, genom sin samlade kompetens och förankring i olika sektorer, kunna bidra med både kontakter och i viss mån strategisk vägledning som kan stärka projektens kvalitet och genomförbarhet.

Ytterligare en effekt av den lokala närvaron är att LEADER bidrar till ökad tillit mellan olika aktörer – då LEADER involverar aktörer från samtliga tre sektorer, kommer aktörer i kontakt med varandra som annars inte hade haft kontaktytor. Det ger ökad kunskap och insyn i varandras verksamheter, vilket bygger ökad förståelse och tillit. Att tilliten i flera fall stärks till specifikt offentliga aktörer kan argumenteras för att ha en positiv effekt för demokratin.

6 LEADER:S BIDRAG TILL SVERIGE

I detta kapitel är vår ambition att försöka besvara uppdragets fjärde frågeställning hur LEADER:s bidrag till nationen Sverige kan beskrivas. Kapitlet baseras på de material som sammanställts i kapitlen ovan, men rymmer även WSP:s analyser och reflektioner utifrån våra tidigare erfarenheter. Vi är nu längst till höger i det ramverk vi presenterade i kapitel 3.

Figur 4: Delar av WSP:s ramverk för sammanställningen

6.1 LEADER:S PROJEKT GER AVTRYCK I LOKALSAMHÄLLET

Det första och kanske tydligaste bidraget från LEADER är alla de resultat som skapas av de projekt som genomförs. Det är konkreta bidrag från LEADER tillbaka till lokalsamhället och i förlängningen till Sverige.

Vi menar att LEADER skapar två typer av resultat. Många av projekten inom LEADER skapar olika typer av konkreta, materiella resultat. Det handlar mycket om de olika mötesplatserna, komplementen till offentlig service och bidraget till den lokala ekonomin.

Samtidigt är LEADER:s bidrag till Sverige "större" än enbart dessa materiella resultat. I sammanställningen framkommer en rad resultat som inte är fysiska eller konkreta – och som ofta uppstår till följd av de materiella resultaten som en "ringar på vattnet"-effekt. Det är i mångt och mycket en effekt av leadermetodens utformning. Det handlar om resultat såsom en stärkt delaktighet och gemenskap samt utvecklade förmågor att driva projekt. Dessa resultat kan beskrivas som immateriella. För att på ett rättvist sätt beskriva LEADER:s bidrag till Sverige så behöver både de materiella och de immateriella resultaten vägas in.

6.2 LEADER LÄNKAR SAMMAN EU MED DET MEST LOKALA

Ett bidrag till Sverige från LEADER är hur metoden och projekten länkar samman EU med den mest lokala nivån. Detta sker på huvudsakligen tre sätt. För det första, bidrar LEADER till att göra EU synligt och konkret genom att projekten utgår från lokala behov och skapar resultat som ofta syns i vardagen för medborgarna. För det andra, är det många individer (i och med de många, små projekten som beviljas) som får möjlighet att ta del av och förvalta projektmedel från EU – vilket även det bidrar till att göra EU mer konkret, synligt och närvarande.

För det tredje, handlar det om att bryta ner och genomföra landsbygdspolitiken. Genom att vara en länk mellan internationell, nationell och den mest lokala nivån hjälper LEADER till med att bryta ner strategiska och stora mål till lokala konkreta insatser – vilket görs mycket genom LEADER:s lokala förankring med leaderkontoren. LEADER minskar på så vis avståndet mellan strategisk styrning och lokal handling.

Sammanfattningsvis skapas en konkret koppling mellan EU-nivån och den allra mest lokala nivån, mellan internationell politik och den lokala verkligheten.

6.3 LEADER FÖRSTÄRKER GENOMFÖRANDEKAPACITETEN PÅ LOKAL NIVÅ

Ett av metodens kanske viktigaste bidrag till Sverige, enligt WSP, ligger i hur metoden förstärker genomförandekapaciteten på lokal nivå. Med detta menar vi den samlade förmågan att organisera och driva lokala utvecklingsinitiativ.

LEADER öppnar upp många nya aktörer att bli en del av utvecklingsarbetet. Det är små och lokala aktörer, som ofta saknar erfarenhet att driva projekt, som genom LEADER får möjlighet att ta del av – relativt andra stödformer – små medel.

Dessa aktörer får sedan, genom att driva leaderprojekten, en ökad kunskap och erfarenhet av att arbeta tillsammans i förenings- och projektform. På så sätt fyller LEADER här en närmast folkbildande funktion. Här ska leaderkontorens roll lyftas särskilt, eftersom de bidrar till att utveckla både förmågan och engagemanget att arbeta med utvecklingsfrågor. Genom den geografiska närhet som kontoren utgör blir det låga trösklar för projektägare att ta kontakt och bolla utmaningar under genomförandet av projekt.

Den stärkta förmåga och engagemang som kommer från att driva leaderprojekt förbättrar förutsättningarna att ta sig an nya utvecklingsinitiativ och arbeta tillsammans i andra sammanhang för att lösa gemensamma behov.

6.4 LEADER BIDRAR TILL STÄRKT BEREDSKAP OCH RESILIENS

LEADER har även som metod möjlighet att stärka samhällets motståndskraft vid kriser. Många av de resultat som tagits upp ovan bidrar till ett starkare socialt kapital (såsom stärkta nätverk och samarbeten, en ökad tillit, lokal mobilisering och kapacitetsbyggande). Detta är faktorer som ofta lyfts fram som centrala för resilienta samhällen och för en god beredskap vid kriser.

Vidare skulle leaderkontoren – med sin lokala förankring och lokalkännedom – kunna underlätta genomförandet av snabba omställningar vid omvärldsförändringar. De kan fungera som ett nav för att både fånga upp lokala behov och koordinera mänskliga och materiella resurser.

Genom detta kan LEADER som helhet ses som en resurs även i bredare frågor om beredskap och resiliens. Bidraget kommer både från de resultat som projekten skapar och från leadermetodens inbyggda förmåga att bygga socialt kapital, tillit och lokala samverkansstrukturer.

6.5 LEADER KOMPLETTERAR ANDRA INSATSER INOM REGIONAL UTVECKLING

Vi vill även lyfta att LEADER genom sin särart bidrar med att komplettera andra regionala EU-finansierade stöd som är inriktade mot regional utveckling. Ser vi till de två största - Europeiska Regionala utvecklingsfonden (ERUF) och Europeiska socialfonden (ESF) så menar vi att LEADER kompletterar dessa på huvudsakligen tre sätt.

För det första, har LEADER ett lokalt funktionellt perspektiv. Mycket regional utvecklingspolitik utgår från administrativa gränsdragningar såsom kommuner, regioner och län. LEADER utgår i stället från funktionella, socialt och kulturellt sammanhängande, områden. Det är något som kan anses bidra till att bättre kunna identifiera behov utifrån dessas faktiska omfattning och geografi. Detta möjliggör även för en samverkan som är mer dynamisk och bättre anpassad för förändring

För det andra, kompletterar LEADER andra instrument genom att ha en annan förväntan på var förändringarna ska ske jämfört med ERUF och ESF. Inom ERUF finns ett uttalat tillväxtfokus där insatser ska främja näringslivets utveckling och bidra till att bygga näringslivsstödjande strukturer. ESF i sin tur har ett

fokus på individerna och arbetsmarknadens kapacitet att hantera arbetsmarknadsrelaterade utmaningar. Här skiljer sig LEADER genom att i huvudsakligen låta det geografiska områdets behov bestämma både strategi och vilka projektet som kan bidra till önskad utveckling.

För det tredje, utmärker sig LEADER genom att ha en annan målgrupp än de båda andra initiativen. Det är små, lokala aktörer – i enlighet med metodens underifrånperspektiv – som beviljas medel i Leader. I både ERUF och ESF är mottagarna av projektmedel ofta mer etablerade och projektvana aktörer.

Tabellen nedan är ett sätt peka på både vad som utmärker LEADER och hur det kompletterar andra typer av regionala utvecklingsstöd.

Tabell 1. LEADER i relation till ERUF och ESF.

Dimension	ERUF/ESF	LEADER
Förändringstyp och tidshorisont	Strukturer och logik som kan bära längre insatskedjor, strukturella satsningar och skalning.	Skapar lokala första steg (mobilisering, pilot, test) och gör det möjligt att bygga projektmognad som kan tas vidare i större satsningar.
Skalbarhet och strukturbyggande	Stödjer uppbyggnad av system, kapacitet och långsiktiga strukturer (t.ex. kompetens, innovation, omställning).	Tillför platsnära problemlösning och återkoppling som kan göra struktursatsningar mer relevanta, samt fånga upp behov där regionala system har svag närvaro.
Territoriell logik	Utgår ofta från administrativa regioner/arbetsmarknader och tematiska prioriteringar på regional nivå.	Utgår från socialt/kulturellt sammanhängande lokala områden och kan nå platser och aktörer som hamnar mellan regionala prioriteringar och lokala behov.
Problemägare och aktörer	Vanligen större och mer institutionella aktörer (offentlig sektor, lärosäten, kluster, företag, arbetsmarknadsaktörer).	Sänker trösklar för civilsamhälle och små lokala aktörer, och kan mobilisera partnerskap där få har vana av projekt.

6.6 LEADER SÄTTER ÖKAT FOKUS PÅ HUR REGIONAL- OCH LANDSBYGDsutveckling HÄNGER SAMMAN

Slutligen vill vi lyfta att LEADER bidrar med att visa på hur regional- och landsbygdsutveckling kan kopplas samman. LEADER gör detta genom att vara en länk mellan de lokala och regionala perspektiven på utveckling.

Hur LEADER fungerar som en sådan länk beskrivs exempelvis i den pågående SVESAM-utredningen. Här lyfts att samverkan, genomförandekapacitet och civilsamhällets medverkan ges en allt större betydelse i den regionala utvecklingen. I utredningens delbetänkande pekas på att LEADER kan vara en potentiell resurs och ett stöd i genomförandet av andra utvecklingsinstrument, bland annat genom sin etablerade samverkan med det lokala samhället och sitt tydliga underifrånperspektiv. I utredningen tas också upp hur LEADER bidrar till att överbrygga avståndet mellan strategisk styrning (på nationell och regional nivå) med lokal handling.

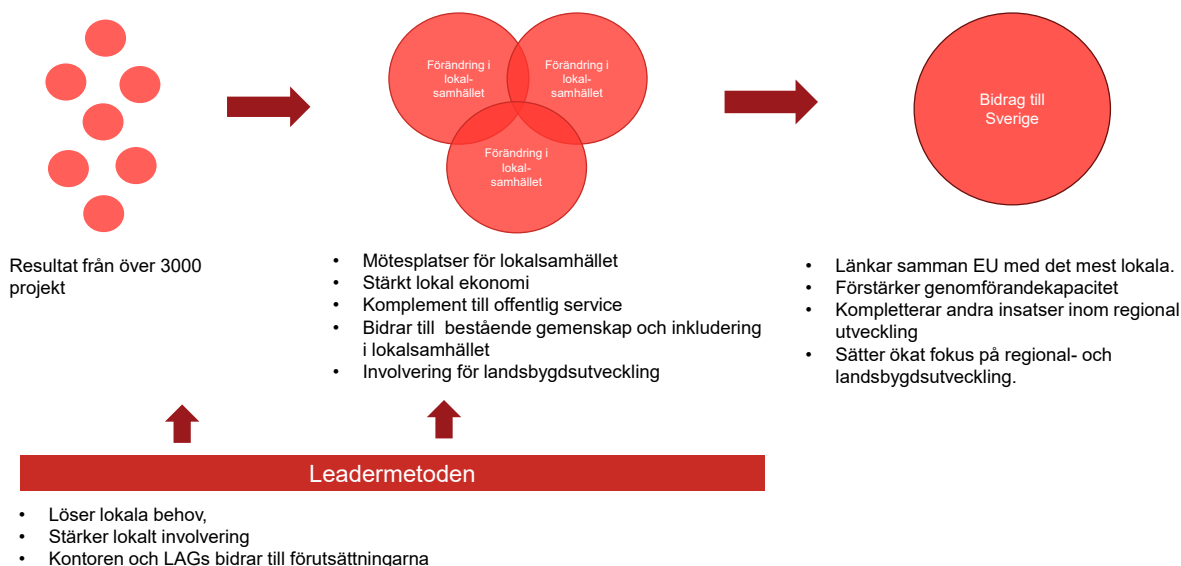
Vi delar denna bild och menar att det från de underlag som ligger till grund för rapporten tydligt går att se hur LEADER dels adderar ett perspektiv (det lokala) till den regionala utvecklingen, dels bidrar till att föra in ett utvecklingsperspektiv på landsbygdspolitiken och vidga sakområdet från det ofta förekommande fokuset på jordbruksfrågor.

6.7 SUMMERANDE BILD

Vi har i denna rapport försökt att visa på de resultat som LEADER skapar. För att göra det på ett strukturerat och överskådligt sätt, har vi valt att utgå från ett ramverk som rymmer de enskilda projektens resultat, de förändringar i lokalsamhället projekten samlat bidrar till, metodens betydelse i detta och slutligen LEADER:s samlade bidrag till Sverige.

Vi har beskrivit var och en av dessa delar i kapitlen ovan. Om vi ställer samman detta till en helhet som fångar LEADER:s samlade resultat och bidrag, så ser detta ut enligt figuren nedan. Bilden kan te sig svåröverskådlig och abstrakt, men vi menar att den ger ett bra stöd för att prata kring denna typ av komplexa frågor.

Figur 3: LEADER:s samlade bidrag

Figuren bör läsas från vänster till höger och bygger på en tanke om att varje enskilt projekt (längst till vänster) utgör en pusselbit i LEADER:s samlade bidrag och att dessa tillsammans utgör helheten. Att leadermetoden ligger som en horisontell "balk" i figuren är tänkt att illustrerar hur metoden möjliggör identifieringen av de lokala behoven, stöttar projekten under genomförandet och förstärker resultatens möjlighet att bli beständiga (såsom beskrivits i kapitel 5).

Den pedagogiska poäng vi vill göra med figuren är att man behöver beakta helheten för att på ett rättvist sätt kunna förstå LEADER:s bidrag till Sverige. Om man enbart ser till de flera tusen projektens resultat så tappar man bort viktiga, immateriella, resultat – och om man enbart ser till den breda bild som ges i kapitel 6 riskerar det omvänt att bli för abstrakt och vagt. Helheten behövs för att de olika delarna ska göras rättvisa.

VI ÄR WSP

WSP är ett av världens ledande konsultbolag och rådgivare inom samhällsutveckling. Vi utvecklar allt ifrån städer och transportsystem till vattenförsörjning och höga hus. Med 67 000 medarbetare i över 40 länder samlar vi experter inom analys och teknik, för att framtidssäkra världen. I Sverige har vi omkring 4 000 medarbetare.

Tillsammans med våra kunder tar vi fram innovativa lösningar för en mänsklig, trygg och välfungerande morgondag. Vi planerar, projekterar, designar och projektleder olika uppdrag inom transport och infrastruktur, fastigheter och byggnader, hållbarhet och miljö, energi och industri samt urban utveckling. Så tar vi ansvar för framtiden.

wsp.com

WSP

WSP Sverige AB

Org. nr:556057-4880

wsp.com

